

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma

Serdar ERKAN

Genişletilmiş
2. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Prof. Dr. Serdar ERKAN

KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA

ISBN 978-625-7880-18-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Haziran 2020, Ankara
Genişletilmiş 2. Baskı: Temmuz 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

YAZAR HAKKINDA

Prof. Dr. Serdar Erkan Lisans derecesini Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nden, yüksek lisans ve doktora derecelerini ise Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Eğitimde Psikolojik Hizmetler alanında sırasıyla 1981, 1986 ve 1991 yıllarında aldı. Pittsburgh Üniversitesi (1994) ve Cincinnati Üniversitesi'nde (1996) doktora sonrası çalışmaları yaptı. İkinci doktora derecesini, Eğitim Yönetimi alanında Saskatchewan Üniversitesi'nden 2013 yılında aldı. Gazi Üniversitesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Uluslararası Fırat Üniversitesi'nde; psikolojik danışman, öğretim görevlisi, öğretim üyesi, anabilim dalı başkanı, bölüm başkanı, merkez başkanı, yüksekokul müdürü ve dekan pozisyonlarında görev yaptı. Halen İstanbul Kültür Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Dr. Erkan evli ve iki çocuk babasıdır.

ÖN SÖZ

Yabancı bir kültür ile ilk karşılaşmam 18 yaşındayken, o dönem Almanya'da yaşayan rahmetli halamın yanında geçirdiğim iki aylık ziyaret vesilesi ile gerçekleşti. Daha sonra otuzlu yaşlarımın ortalarında, iki yıl arayla, on ay A.B.D.'de Pittsburgh'ta, sekiz ay da Cincinnati'de yaşadım. Kırklı yaşlarımın başlarında iki buçuk yıl, bu kez Doğu'da, Kırgızistan'da idim. Son on bir yılımın yedi yılı Kanada'da, dört yılı ise K.K.T.C.'de geçti. Bu yaşantılarım yalıtılmış, dışarıdan gözlemci deneyimi niteliğinde değildi. Öğrenciydim, çalıştım, veliydim, arkadaşım, meslektaşım, müşteriydim, hastaydım, komşuydum, yöneticiydim. Kısaca hayatın içindeydim. Ayrıca her yurttaş gibi, Türkiye içinde mensubu olduğum çeşitli grupların ya da kurumların birbirinden çeşitli düzeylerde farklılık gösteren kültürlerini de deneyimledim. Bunları anlatma nedenim, bu kitapta ele alınacak olan kültür farkları ve sonuçlarına ilişkin epeyce kişisel tecrübesi olan bir kişi olduğumu ifade etme çabasıdır. Birçok kuramcı tarafından kültürel yeterliliği artıran bir unsur olarak görülen bu deneyimin bana elinizdeki kitabın yazımında önemli bir avantaj sağladığını düşünüyorum. Bununla beraber bir anı kitabı yazmadığım için zengin kişisel deneyim elbette yeterli değildi. Aslında 2012 yılında bir grup genç meslektaşımın yayınladığımız, 'Kültürümüzden Okula Grup Rehberliği Etkinlikleri' çalışmamızdan bu yana elinizdeki kitabı yazma niyetim zihnimin bir köşesinde hep oldu. Eyleme geçmek ise kolay olmadı. Zahmetli bir iş olduğu için 'Hadi başla artık!' diyen iç sesi duymazdan geldim. 'Boş ver. Yazsan ne olacak, kitap okuyan mı var?' diye kendime haklı gösterici buldum. Bu kitabı yazmaya başladıktan sonra okuduğum bir köşe yazısının başlığını daha evvel görseydim, onu da haklı gösterici olarak kullanabilirdim: 'Tanrı oku dedi, yaz demedi.' Anlamışsınızdır. Kuran-ı Kerim'in ilk ayeti Oku'ya atıf yapılmış. Sonuçta akademisyen yanım ağır bastı ve Tanrı doğrudan emretmediği halde bu kitabı yazmaya başladım. Doğal olarak okumadan yazılamadığı için önce emrolunduğu gibi çokça okudum. Ardından yazdım. Elbette yazarken de okumaya devam ettim. Ortaya çıkan üründen ben memnunum. Umarım herkese yararlı olur.

Kitap ile ilgili olarak öğrencilere yönelik bir uyarım; kitabı okurken birtakım yorum ve değerlendirmelerin benim kişisel değerlerim, yargılarımla tutumlarımla ve görüşlerimden etkilenmiş olabileceğini akıllarında tutmalarıdır. Her ne kadar nesnel olunmaya çalışılsa da tüm kitaplar için belirli düzeylerde bu tür bir öznel vardır. Kaldı ki yazarlar nesnel olmamayı bilinçli bir biçimde seçiyor da olabilir. Örneğin ben ulusal birlik ve bütünlükten tarafım. Psikolojik danışmaya sosyal adaletçi ve kültüre duyarlı yaklaşımlardan tarafım. Bu yaklaşımları bilinçli olarak destekliyorum. Akademik hayattaki büyük Amerikan etkisine ise karşı çıkıyorum. Çalışmalarımın bu yönde mesajlar veriyorum. Buradan hareketle söylemeye ça-

lıştığım şudur: Elinizdeki kitap ne kutsal bir metindir ne de örneğin bir fizik kitabı gibi yasalar içeren tamamen nesnel bir kitaptır. İçeriğinde tartışılabilir, yanlışlanabilecek unsurlar bulunabilir. Bu açıdan her kitaba olması gerektiği gibi bu kitaba yönelik olarak da sorgulayıcı ve eleştirel bir tutum sergilemeniz gerekir.

Kitaba kültür kavramını tanıtarak başladım. Kültür ve psikolojik danışma ilişkisi ve ülkemizdeki duruma ilişkin gözlem ve değerlendirmelerimi de Birinci Bölümde ele aldım. Sonraki bölümde kültürün insan üzerindeki etkilerine yer verdim. Ardından Üçüncü Bölümde kültüre duyarlı psikolojik danışmanların nitelikleri üzerinde durdum. Son bölümde ise kültüre duyarlı psikolojik danışma hizmetinin nasıl sunulması gerektiği konusunu ele aldım. Bir önceki kitabımda olduğu gibi bu kitapta da Benden Söylemesi kutularını kullandım. Amacım okurlarla söyleşme ihtiyacım için kendime daha özgür alanlar oluşturmaktı. Söyleşme dediğime bakmayın, sadece ben konuşuyorum...

Kitabı eşim Leyla Erkan ile öğrencilerim ve meslektaşlarım Prof. Dr. Alim Kaya ve Doç. Dr. Sinem Tarhan okuyup geri bildirim verdiler. Üçüne de teşekkür ediyorum. Yayıncım PegemA mensuplarına teşekkür ediyorum. Her zamanki gibi yetişmemde emeği olan tüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Ve verdiği her şey için Tanrı'ya şükrediyorum.

Prof. Dr. Serdar Erkan

Haziran 2020

Saskatoon

Oğullarım Konuralp ve Orkunalp'e

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA	iii
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii

1. BÖLÜM

KÜLTÜR VE KÜLTÜRÜN PSİKOLOJİK DANIŞMAYA YANSIMALARI

Kültür Nedir?.....	1
Kültürün Özellikleri.....	9
Kültür Aktarımı.....	15
Kültürün İşlevleri	23
Kültür Düzeyleri.....	30
Kültür Karşılaştırmaları.....	43
<i>Kluckhohn ve Strodtbeck'in Değer Yönelimi Farkları Yaklaşımı</i>	43
<i>Hall ve Hall'in Bağlam, Mekân ve Zaman Yaklaşımı</i>	45
<i>Lewis'in Kültürel Kategorileri</i>	49
<i>Douglas'ın Dizge-Grup Modeli ve Thompson, Ellis ve Wildavsky'nin Kültürel Kuramı</i>	51
<i>Triandis'in Bireycilik-Toplulukçuluk Yaklaşımı</i>	56
<i>Inglehart ve Arkadaşlarının Değer Karşılaştırmaları Yaklaşımı</i>	58
<i>Trompenaars ve Hampden-Turner'in Kültür Boyutları Modeli</i>	61
<i>Schwartz'ın Değer Yönelimleri Yaklaşımı</i>	64
<i>Hofstede'nin Kültür Boyutları Modeli</i>	66
Kültürel Farklılıklara Yönelik Yaklaşımlar.....	73
<i>Kültürel Grup Merkezliği</i>	75
<i>Kültürel Görecilik</i>	83
<i>Çok Kültürcülük</i>	88
Çok Kültürlü Psikolojik Danışma ve Kültürler Arası Psikolojik Danışma	95
<i>Sosyal Adaletçi Psikolojik Danışma</i>	115
Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Açısından Türkiye'deki Durum.....	118

2. BÖLÜM

KÜLTÜR VE İNSAN

Kültür ve Biliş.....	143
<i>Kültür ve Algı</i>	152
<i>Kültür ve Bellek</i>	162
<i>Kültür ve Sınıflama</i>	164
<i>Kültür ve Akıl Yürütme</i>	167

<i>Kültür ve Yaratıcılık</i>	171
Kültür ve Duygular	180
Kültür ve Güdülenme	195
Kültür ve Sosyal Davranış	205
Kültür ve Kişilik	212
Kültür ve Ruh Sağlığı	225
<i>Kültür ve Normal Dışı Davranışlar</i>	225
<i>Kültür ve İyilik Hali</i>	243
Kültür ve Sinirbilim	252
Kültür ve Ebeveynlik	263

3. BÖLÜM

KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMAN

Kültürel Yeterlikler	283
<i>Kültürel Yeterlik Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler</i>	305
Kültürel Alçak Gönüllülük	313
Kültürel Güvenlik	324
Kültürel Empati	332
Kültürel Zekâ	343
Kültüre Duyarlılık	352
Kültüre Duyarlılık Eğitimi	358

4. BÖLÜM

PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE KÜLTÜRE DUYARLILIK

Kültüre Duyarlı Değerleme/Bireyi Tanıma	369
<i>Kültürel Özellikleri Tanıma</i>	382
<i>Kültürel Transferans, Kültürel Karşıt Transferans ve Mikro-Saldırganlıklar</i>	409
<i>Kültürel Bellek ve Kültürel Travma</i>	421
<i>Kültürel Vaka Kavramsallaştırması</i>	457
Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yardımı	462
<i>Kültüre Duyarlı Model/Uygulama Örnekleri</i>	464
Kültüre Duyarlı Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım	464
Biçemsel Psikolojik Danışma	469
Aşkın Psikolojik Danışma	474
Voltan-Acar Molaei Modeli	479
Esnek Merkezli Psikolojik Danışma	483
Kültüre Duyarlı Sonlandırma	497
Kitabı Bitirirken	500
KAYNAKÇA	503
DİZİN	539

TABLolar LİSTESİ

1. BÖLÜM

Tablo 1 Kültürel bilginin ana unsurları	3
Tablo 2 Malinowski'ye göre temel ihtiyaçlar ve kültürel cevaplar	24
Tablo 3 Değer yönelimleri ve cevap seçenekleri.....	44
Tablo 4 Farklı değer yönelimi düzey örüntüleri	45
Tablo 5 Yüksek ve düşük bağlamlı kültürlerin karşılaştırılması.....	47
Tablo 6 Kültürel grup merkezliği dışı vurumları.....	78
Tablo 7 Çok kültürlü psikolojik danışma kavramları	111
Tablo 8 Ülkelerin kültürel mesafe farkları.....	134

2. BÖLÜM

Tablo 9 Bilişsel biçemlerin kültürel öncülleri	149
Tablo 10 Sosyal yönelimlerin karşılaştırması.....	151
Tablo 11 Çözümleyici ve bütüncül biliş karşılaştırması.....	151
Tablo 12 Yaratıcılığın dört ölçütü ve açıklamaları	172
Tablo 13 Duygu değerlik ve uyarılma sınıflama beklentileri.....	191
Tablo 14 Budist öğretinin bazı temel kavramları	215
Tablo 15 Ruhsal hastalıkları olan bireylere yönelik ayrımcılık örnekleri	236
Tablo 16 Sosyal ve sosyal olmayan süreçlerin beyinde uyardığı bölgeler	259
Tablo 17 Farklı ülkelerde yaşayan araplar arasındaki ebeveynlik stilleri farkları	278

3. BÖLÜM

Tablo 18 Kültürel olarak becerili danışman yeterlikleri: Boyut I	285
Tablo 19 Kültürel olarak becerili danışman yeterlikleri: Boyut II.....	286
Tablo 20 Kültürel olarak becerili danışman yeterlikleri: Boyut III	287
Tablo 21 Kültürel yeterlik ve alçak gönüllülük yaklaşımlarının karşılaştırılması	320
Tablo 22 Kişiler arası kültür dizgesi	338
Tablo 23 Kültürleşme stratejileri ve öncülleri.....	364

4. BÖLÜM

Tablo 24 Yöntemsel yanlılıkları ve bazı bireyi tanıma teknikleri	374
Tablo 25 Yanlılıklara yönelik stratejiler	375
Tablo 26 Bütüncül değerlendirme çerçevesi.....	383
Tablo 27 Kültürel değerlendirme görüşme protokolü içerik özeti	384
Tablo 28 Kültürel formülasyon görüşmesi örnek soruları	386
Tablo 29 Kimlik algısı formu I.....	388
Tablo 30 Kimlik algısı formu II	389
Tablo 31 Kültürel kimlik gelişimi	393
Tablo 32 Kültürle ilişkili güçler ve destekler	408
Tablo 33 İletişimsel ve kültürel bellek karşılaştırması	424
Tablo 34 Bellek, kimlik ve zaman ilişkisi.....	424

Tablo 35. Unutmanın temel yararları.....	431
Tablo 36. Kolektif travma kuramsal modeli.....	442
Tablo 37 Vaka kavramsallaştırması bileşenleri.....	460
Tablo 38 VAM modelinin evreleri ve içerikleri	482

ŞEKİLLER LİSTESİ

1. BÖLÜM

Şekil 1 Zihinsel yazılımın üç düzeyi	4
Şekil 2 Kültürel farkların dışa vurum biçimlerine ilişkin 'soğan' modeli.....	5
Şekil 3 Temel kültür aktarımı mekanizmaları	18
Şekil 4. Kültürleme, kültürleşme ve kültür aktarımı	19
Şekil 5 Kültürel öğrenme türlerinde etkileşim amaçlarının yönü.....	21
Şekil 6 Kültür için buzdağı benzetimi	26
Şekil 7 Kültür ağacı.....	31
Şekil 8 Mikro kültürler ve makro kültür	32
Şekil 9 Kültür düzeyleri	35
Şekil 10 Kültür düzeyleri (2)	36
Şekil 11 Kültürel katmanlar.....	37
Şekil 12 Kültür düzeyleri (3).....	38
Şekil 13 Kültür tipleri modeli.....	50
Şekil 14 Dizge-Grup Diyagramı	52
Şekil 15 Kültürel Kuramda yaşam biçimi seçenekleri	53
Şekil 16 Bireyci ve toplulukçu kültür tipleri.....	57
Şekil 17 Inglehart ve Wessel'in kültür haritası 2017 versiyonu	60
Şekil 18 Kültür karşılaştırmalarının yedi boyutu	62
Şekil 19 Schwartz'ın değer yönelimleri.....	65
Şekil 20 Hofstede'nin kültür boyutları.....	67
Şekil 21 Gruplar arası ilişkiler tayfı.....	73
Şekil 22 Kültürleşme stratejileri.....	74
Şekil 23 Gelişimsel kültürler arası duyarlılık modeli.....	84
Şekil 24 Farklı kültürden danışanla etkileşimin sonuçları.....	107
Şekil 25 Sosyal adaletçi bakış açısı	115
Şekil 26 Kanada-A.B.D. karşılaştırması.....	135
Şekil 27 Türkiye-A.B.D. karşılaştırması.....	136
Şekil 28 İran-Türkiye karşılaştırması.....	136

2. BÖLÜM

Şekil 29 Evrensellik hiyerarşisi.....	144
Şekil 30 Bilişsel biçemlerin gelişimine ilişkin eko-kültürel-davranışsal model	147
Şekil 31 Avcı ve av	155
Şekil 32 Müller-Lyer yanılsaması.....	156
Şekil 33 Aile resmi.....	156
Şekil 34 Su altı görüntülerinden bir enstantane	157
Şekil 35 Değişim algısını belirlemek için kullanılan görüntülerden iki örnek.....	158
Şekil 36 Bir sınıflama görevi örneği	165
Şekil 37 Biriciklik ve uyguculuk için örnek şekiller.....	175
Şekil 38 Duygu oluşması modeli	181
Şekil 39 Duygu kuramları	182
Şekil 40 Örnek imajlar	186
Şekil 41 Örnek imajlar (2).....	187
Şekil 42 Duyguların dışı vurumunun kabul edilirliliği ve bireycilik- toplulukçuluk özelliği açısından ülkelerin dağılım	190
Şekil 43 Güdülenme kaynakları.....	197
Şekil 44 Erkeksileştirilmiş ve dişileştirilmiş erkek yüzü örnekleri.....	200
Şekil 45 Erkeksileştirilmiş ve dişileştirilmiş kadın yüzü örnekleri.	200
Şekil 46 Davranışların açıklanmasına yönelik bir eko-kültürel model	205
Şekil 47 Bütünleştirilmiş kültürel kişilik özellikleri psikolojisi yaklaşımı	221
Şekil 48 Ruh sağlığı üzerinde kültürel etkiler modeli.....	227
Şekil 49 Ruhsal hastalığı olan bireylere yönelik kalıp yargılar	235
Şekil 50 Damgalanma ile tedavi arayışı ve katılım arasındaki ilişki	237
Şekil 51 Yardım arama davranışının kültürel belirleyicileri	238
Şekil 52 İyilik hali yıldızı modeli	243
Şekil 53 Kültürel sinirbilim alansal çerçevesi.....	253
Şekil 54 Kültür beyin etkileşimi.....	255
Şekil 55 Gen davranış ilişkisi yaklaşımları.....	257
Şekil 56 Ebeveynlik bilişleri sınıflaması	264
Şekil 57 Ebeveynlik bilişleri, uygulamaları ve sonuçlar.....	266
Şekil 58 Ebeveynlik bilişleri, uygulamaları ve sonuçlar II	266
Şekil 59 Ebeveyn bilişleri ve ilişkili olduğu diğer değişkenler	267
Şekil 60 Ebeveynlik stilleri	269
Şekil 61 Bağlamsal ekolojik gelişim yaklaşımı.....	270
Şekil 62 Bağlamsal gelişimsel bakış açısı ile ebeveyn çocuk ilişkisi	272
Şekil 63 Gelişimsel niş çerçevesi.....	273
Şekil 64 Azınlık çocuklarında gelişimsel yeterlikler için bütüncül model	275

3. BÖLÜM

Şekil 65 Üçlü danışman yeterlikleri modeli	284
Şekil 66 Çok kültürlü danışma yeterlikleri değerlendirme ve planlama modeli	289
Şekil 67 Çok kültürlü ve sosyal adaletçi danışman yeterlikleri modeli	291
Şekil 68 Üzgücü-üzgülenen danışan danışman ilişkisi.....	293
Şekil 69 Kültürler arası yeterlik piramit modeli	300
Şekil 70 Kültürel yeterlik eksenli modeli	301
Şekil 71 Kültürel alçak gönüllülük.....	313
Şekil 72 Kültürel alçak gönüllülük kavramsal modeli	314
Şekil 73 Kültürel alçak gönüllülük gökkuşağı modeli.....	315
Şekil 74 Soru-katılım-etkin dinleme-pazarlık modeli.....	317
Şekil 75 Kültürel alçak gönüllülüğün çekirdek kavramları.....	321
Şekil 76 Kültürel alçak gönüllülük ve kültürel yeterlik ilişkisi.....	322
Şekil 77 Kültürel yeterlikli-alçak gönüllülük modeli	323
Şekil 78 Kültürel güvenliğe ulaşma süreci.....	325
Şekil 79 Kültürel güvenlik yolu	326
Şekil 80 Kültürel güvenliğin ilkeleri.....	327
Şekil 81 Etik ve kültürel güvenlik	330
Şekil 82 Kültürel güvenlik ve kültürel yeterlik karşılaştırması	331
Şekil 83 Bir kültürel empati modeli	333
Şekil 84 Kültürel empati boyutları.....	335
Şekil 85 Çok kültürlü empati modeli	336
Şekil 86 Yakınsak ve ıraksak empati modelleri.....	338
Şekil 87 Karşılıklı ilişkide davranış ve beklenti farklılıkları.....	339
Şekil 88 Kapsayıcı kültürel empati gelişimi.....	340
Şekil 89 Kültürel zekânın boyutları I	345
Şekil 90 Kültürel zekânın boyutları II	346
Şekil 91 Kültürel zekânın boyutları III	347
Şekil 92 Sosyal, duygusal ve kültürel zekâ ilişkisi.....	349
Şekil 93 Kültürel zekânın ilişkileri.....	350
Şekil 94 Kültüre duyarlılık şemsiyesi modeli	354
Şekil 95 Kültüre duyarlılık eğitim programı geliştirme	362
Şekil 96 Kültürleşme stratejileri ve yaklaşımlar.....	365

4. BÖLÜM

Şekil 97 Eşsizlikçi bakış açısı.....	391
Şekil 98 Kültürleşme sürecini anlamak için genel bir çerçeve.....	394
Şekil 99 Kültürleşme stresi ve adaptasyonu etkileyen etmenler.....	395
Şekil 100 Kültüragram	407
Şekil 101 Mikro-saldırganlık türleri	411
Şekil 102 Mikro-saldırganlıklar taksonomisi	412

Şekil 103 Kültürel belleğin iki kullanımı	427
Şekil 104 Bellek kültürünün üç boyutu	427
Şekil 105 Kolektif kimlik belirleyicileri ve kolektif travma	440
Şekil 106 Kolektif travmaya yönelik tepkiler ve sonuçları	444
Şekil 107 Ortak travmalar sınıflaması	456
Şekil 108 Vaka kavramsallaştırması bileşenleri arasındaki ilişkiler	459
Şekil 109 Kültüre duyarlılık bağlamında yaklaşım seçenekleri	463
Şekil 110 Biçemci psikolojik danışmada boyutlar I	469
Şekil 111 Biçemci psikolojik danışmada boyutlar II	471
Şekil 112 Kültürel kimlik gelişimi	476
Şekil 113 Voltan Acar Molaei Modeli - Bireysel	480
Şekil 114 Voltan Acar Molaei Modeli – Grup	481
Şekil 115 EMPD modelinde psikolojik danışma müdahalesi	487
Şekil 116 Esnek merkezli psikolojik danışma modeli	492
Şekil 117 Üç evreli sonlandırma modeli	499

1. BÖLÜM

KÜLTÜR VE KÜLTÜRÜN PSİKOLOJİK DANIŞMAYA YANSIMALARI

Bu bölümde önce kültürün ne olduğu üzerinde durulmuş, sonra kültürün nitelikleri, kültürün işlevleri, kültür karşılaştırmaları konuları ele alınmıştır. Ardından kültür farklılıklarına bakış açıları ile ilgili kimi kavramlar ve yaklaşımlar tanıtılmıştır. Son olarak çok kültürlü psikolojik danışma kavramı ve çok kültürlü-kültüre duyarlı psikolojik danışma bağlamında ülkemizde PDR alanının durumu tartışılmıştır.

Kültür Nedir?

Doğrusu başlıktaki soruya 'Kültür şudur:' biçiminde net bir yanıt verebilmek büyük bir rahatlık olurdu. Ne yazık ki böyle bir konfordan yoksun durumdayız. Kültür kavramı günlük hayattaki anlamıyla buradaki kullanım amacımıza hizmet etmeyecektir. Örneğin 'çok kültürlü adam' ifadesinde aslında söz konusu kişinin çok bilgili ya da eğitilmiş olduğunu ifade etmeye çalışırız. 'Belediyemiz kültürel etkinlikleri artıracak' dediğimizde ise kültürü büyük ölçüde sanatsal faaliyetlerin karşılığı olarak kullanmış oluruz. Bu anlamlandırmalarda görüş ayrılığı olma ihtimali oldukça düşüktür. Bu kitapta kullanılacak kültür kavramının ise sosyal bilimlerdeki birçok kavram gibi üzerinde herkesin uzlaştığı bir tanımı yoktur. Baldwin, Faulkner, Hecht ve Lindsley'in (2006) saptadıkları farklı kültür tanımlarının sayısının 300'den fazla olması bu alandaki çeşitlilikle ilgili bir fikir verebilir.

Kroeber ve Kluckhohn (1952) ise çalışmalarını yaptıkları dönemde 164 tanım belirlemiş ve bunları yedi grupta toplamışlardır: (a) İçeriğin listelenmesi üzerine odaklanan, geniş kapsamlı betimleyici tanımlar, (b) sosyal miras ve gelenekler üzerine odaklanan tarihsel tanımlar, (c) kurallar ve yöntemler ile idealler, değerler ve davranışlar üzerine odaklanan normatif tanımlar, (d) kültürü bir problem çözme aracı olarak gören uyuma odaklı, öğrenmeye odaklı, alışkanlıklara odaklı ya da salt psikolojik içerikli psikolojik tanımlar, (e) kültürün örüntüleri, yapısal bileşenleri ya da organizasyonu üzerine odaklanan yapısal tanımlar, (f) kültürü bir ürün ya da sanat eseri olarak gören, düşünceler veya semboller üzerine odaklanan ya da kültürün ne olmadığını belirtip ek açıklamaya ihtiyaç duyulan genetik tanımlar ve (g) bunların dışında kalan eksik tanımlar ya da tanım olması amacıyla yapılmamış açıklamalar.

Williams (1981) kültürün İngilizcedeki en karmaşık iki-üç kelimedenden biri olduğunu iddia etmektedir. Ona göre bu durum bir ölçüde, kelimenin çeşitli Avrupa dillerindeki karmaşık tarihi gelişiminden kaynaklanmaktadır. Daha önemli neden ise kelimenin çok çeşitli akademik disiplinlerde ve birbirleri ile çelişen düşünce sistemlerinde, önemli ve birbirinde farklı anlamda bir kavram olarak kullanılma-ya başlanmasıdır. Kültür kelimesinin Türkçedeki durumuna baktığımızda benzer bir durum gözleyebiliriz. Doğan'a (2005) göre kültür Türkçede en çok kullanılan kelimelerden biridir. Tek başına kullanıldığında başka dillerde bulunmayan farklı anlamlar kazanan kelime, niteleyici bir kelimeyle birlikte kullanıldığında ise bu açıdan rakipsiz görünmektedir. Yazar bir kelimenin gerek bu kadar çok kullanılmasının gerekse bu kadar çok ve farklı niteleyiciyle birlikte kullanılmasının kavram kargaşasına yol açacağı ve bu durumun sağlıksız olacağı görüşündedir.

Buraya kadar anlatılanlardan, söz konusu durumun bir bilinmezlik ya da kaos yarattığı sonucu çıkarılmamalıdır. Farklı kuramsal yaklaşımların farklı bakış açılarına sahip olmaları, dolayısıyla farklı kültür tanımları önermeleri doğal karşılanmalıdır. Ayrıca sözü edilen tanımlarda farklılıklar olduğu kadar, benzerlikler ve ortak noktalar da vardır. Kültür kavramının tarihsel evrimini açıklamak, Sosyal Antropoloji ya da Sosyoloji kuramlarını tek tek ele alarak, onların kültüre bakışlarını da karşılaştırmak bu kitabın yazılış amacını aşacaktır. Bunun yerine kitapta kullanılış amacına hizmet edeceği düşünülen bazı tanımlar, yazarların kuramsal çizgilerinden bağımsız olarak ele alınarak aşağıda verilmiştir.

Günümüz Antropologlarının kültür anlayışlarını en çok etkilediği düşünülen iki öncü kuramcı, E. B. Tylor (1832-1917) ve Clifford Geertz'dir (1926-2006). Tylor (1873/2016) İlkel Kültür adlı kitabında kültürü şöyle tanımlar: "*Kültür ya da medeniyet, bir toplum üyesi olarak birey tarafından edinilen; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer tüm kapasiteleri ve alışkanlıkları içeren karmaşık yapıdır*" (s.1). Bu tanım ilk modern kültür tanımı olarak kabul edilmektedir. Diğer öncü isim Geertz'e (1973) göre ise kültür, "*insanların hayat hakkındaki tutumları ve bilgilerini geliştirebilmeleri, sürdürebilmeleri ve iletişimde bulunabilmeleri için sembolik biçimlerde ifade edilmiş ve önceki kuşaklardan miras alınan bir kavrayışlar sistemidir*" (s.89). Geertz'e göre kültür sayesinde, dünyayı anlamlandırır ve onu anlaşılır hale getirebiliriz.

Yukarıdaki öncü antropologların tanımlarının etkilerini görebileceğimiz Peoples ve Bailey'in (2012) daha güncel tanımı oldukça sade görünmektedir. "*Bir grubun kültürü, paylaşılan ve sosyal olarak öğrenilmiş bilgi ve davranış örüntülerinden oluşur*" (s.24). Sade görüldüğünü belirttiğim tanımın içeriğinin ise o kadar sade olduğunu söyleyemeyiz. Yazarlara göre, burada sözü edilen 'bilgi' (knowledge) birçok unsuru içinde barındırır. Örneğin enformasyon, tutumlar, beceriler, inançlar, değerler, ahlaki yargılar, görgü kuralları, dünya algısı, batıl inançlar,